

RAAP-NOTITIE 2623

Onderzoeksgebied Komplan Leimuiden

Gemeente Jacobswoude

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Archeologisch Adviesbureau

CULTUURERFgoed

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Jacobswoude

Titel: Onderzoeksgebied Komplan Leimuiden, gemeente Jacobswoude; archeologisch
vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: februari 2008

Auteur: *drs. M. Rietkerk*

Projectcode: JAKP

Bestandsnaam: N02623-JAKP.doc

Projectleider: drs. M. Rietkerk

Projectmedewerker: drs. H. Abechri

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 26135

Autorisatie: drs. P.A.M.M. van Kempen

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 0294-491 500

Leeuwendeldseweg 5b

telefax: 0294-491 519

1382 LV Weesp

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2008

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Jacobswoude heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in januari 2008 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met toekomstige planontwikkeling in het kader van het Komplan (plangebieden A, B, C) in Leimuiden (gemeente Jacobswoude). Ten tijde van het archeologisch bureauonderzoek waren nog geen concrete plannen bekend. Mogelijk wordt onder andere een ondergrondse parkeergarage aangelegd. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen.

De plangebieden liggen volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland (<http://www.chs2.pzh.nl>) in de historische kern van Leimuiden. Voor de 3 plangebieden geldt een hoge archeologische verwachting voor resten van bebouwing met erven met een datering vanaf de 11e eeuw (mogelijk vanaf het eind van de 10e eeuw) op het restveen. Resten van bebouwing uit de Nieuwe tijd kunnen met name vóór op de percelen voorkomen. De resten van de bijbehorende erven bevinden zich waarschijnlijk hier achter. Of de archeologische resten van bebouwing uit de Middeleeuwen zich ook concentreren langs de huidige Dr. Stapenséastraat en Dorpsstraat, is niet bekend.

Grote delen van de plangebieden zijn opgehoogd met zand en grote delen zijn voorzien van recente bebouwing. In de plangebieden lagen in het verleden sloten. Met uitzondering van de locaties van de sloten en voormalige sloten wordt voor de plangebieden A, B en C voorafgaand aan de bodemingrepen een proefsleuvenonderzoek aanbevolen. Een proefsleuvenonderzoek dient conform de KNA versie 3.1 plaats te vinden op basis van een programma van eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog. Geadviseerd wordt om pas als er concrete plannen zijn vast te stellen in een PvE op welke wijze dit onderzoek ingestoken zal worden. Het onderzoek kan dan beperkt blijven tot de gedeelten waar bodemingrepen plaats gaan vinden. Voorafgaand aan dit proefsleuvenonderzoek kunnen ter plaatse van de bodemingrepen boringen gezet worden om de dikte van het ophogingspakket vast te stellen. Alleen indien de bodemingrepen dieper reiken dan de ophoging, is een proefsleuvenonderzoek nodig. Tevens wordt aanbevolen om ter plaatse van de beoogde ingrepen aan de hand van oude bouwtekeningen vast te stellen tot op welke diepte is ontgraven ten behoeve van de huidige bebouwing. Indien tot in het veen is ontgraven, dan zullen de archeologische resten zijn verstoord en is geen proefsleuvenonderzoek meer nodig voor dit gedeelte van het terrein.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek kunt u contact opnemen met de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland (drs. R.H.P. Proos).

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van de gemeente Jacobswoude heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in januari 2008 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met toekomstige planontwikkeling in het kader van het Komplan Leimuiden. Ten tijde van het archeologisch bureauonderzoek waren nog geen concrete plannen bekend. Mogelijk wordt onder andere een ondergrondse parkeergarage aangelegd. Tijdens het bureauonderzoek zijn drie gebieden afzonderlijk onderzocht (plangebieden A, B en C). Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen.

1.2 Plangebieden

De 3 plangebieden (A, B en C tezamen 1,5 ha) liggen vlak bij elkaar binnen de bebouwde kom van Leimuiden aan weerszijde van de Dr. Stapenséastraat (figuur 1). De gebieden staan afgebeeld op kaartblad 31A van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaten zijn voor plangebied A 106.243/471.043, voor plangebied B 106.214/470.959 en voor plangebied C 106.312/470.980.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek. Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). In het kader van het Interimbeleid werkt RAAP onder de opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst). Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij de plangebieden is het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

De plangebieden zijn geomorfologisch gezien niet-gekarteerd. Uit de AHN (<http://www.ahn.nl>) blijkt dat de historische kern van Leimuiden hoger ligt dan het omringende landschap. Oorzaak hiervoor is de vervening rondom Leimuiden, waardoor de omgeving rondom het dorp lager kwam te liggen. Rondom het dorp is het veen dan ook verdwenen. Hier bevindt zich een vlakte van getij-afzettingen (Stiboka/RGD, 1975). In het dorp zelf is nog wel restveen aanwezig (<http://www.chs2.pzh.nl>).

Bodem

De bodem in het oostelijke deel van plangebied A bestaat uit vlietveengronden met grondwatertrap I en uit bovenland in het westelijke deel (www.archis2.archis.nl: resp. code Vo en ibovland).

De bodem in plangebied B bestaat uit moerige eerdgronden met een moerige bovengrond of moerige tussenlaag op niet-gerijpte zavel of klei met grondwatertrap III in het oostelijke deel en uit bovenland in het westelijke deel (www.archis2.archis.nl: resp. code Wo en ibovland).

De bodem in plangebied C bestaat uit moerige eerdgronden met een moerige bovengrond of moerige tussenlaag op niet-gerijpte zavel of klei met grondwatertrap III (www.archis2.archis.nl: resp. code Wo).

Historie

Het dorp Leimuiden maakt deel uit van een middeleeuwse veenontginning. Vanaf de 11e eeuw vonden in het Rijnland grootschalige ontginningen plaats van de veengebieden. Deze ontginningen vonden in eerste instantie plaats vanaf de oevers van natuurlijke waterlopen of vanaf de kades van gegraven waterlopen. Om de gebieden te ontwateren en zo de grond geschikt te maken voor agrarisch gebruik, werden sloten haaks op deze waterlopen gegraven (Prins & Koenders, 1997). Leimuiden kan beschouwd worden als één van de vroegste ontginningen in dit

gebied. Deze ontginning zal dateren uit de vroege 11e en voor een deel mogelijk zelfs uit de 10e eeuw (Henderikx, 1987). Het dorp Leimuiden met haar kerk heeft altijd op dezelfde plaats gelegen. De vroegste vermelding van de kerk dateert uit 1063 (Van der Linden, 1955). Deze kerk lag naar alle waarschijnlijkheid ten zuiden van de plangebieden ter plaatse van de huidige Nederlands-hervormde kerk uit 1805. De plangebieden bevinden zich op geringe afstand van de locatie waar zich in de Middeleeuwen de kerk bevond en zullen daarom waarschijnlijk deel uitmaken van de oudste kern van het dorp.

De oudste kaart waarop Leimuiden is afgebeeld, is de Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied, die door Floris Balthasar en zijn zoon Balthasar Florisz. van Berckenrode in 1614 is getekend (Zandvliet, 1989). Uit deze kaart blijkt dat de nederzetting Leimuiden zich in de 17e eeuw uitstreckte tot in de 3 plangebieden. Ook uit latere kaarten blijkt de aanwezigheid van bebouwing in de plangebieden. De oudste kaart op basis waarvan in detail de aanwezigheid van bebouwing per perceel kan worden bepaald, is de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw (figuur 2; <http://www.watwaswaar.nl>). De huidige topografie is geprojecteerd op deze kaart. Uit de projectie blijkt dat de bebouwing dicht aan de huidige Dr. Stapenséastraat en de Dorpsstraat stond. Het achterterrein was waarschijnlijk in gebruik als erf. Ook op Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied uit 1614 lijkt dit het geval te zijn (Zandvliet, 1989). Of deze situatie ook al bestond in de Middeleeuwen, is niet bekend. Mogelijk was de zone met bebouwing toen breder of bevond deze zich op een grotere afstand van de weg. Verder blijkt uit de projectie dat de huidige bebouwing in de plangebieden van recentere datum is.

Archeologie

De 3 plangebieden liggen in de historische kern van Leimuiden. Deze staat op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland (<http://www.chs2.pzh.nl>) aangegeven als zone met een zeer grote kans op archeologische sporen (stads- of dorpskern). Binnen deze zone kunnen archeologische resten met een datering vanaf de Late Middeleeuwen voorkomen. Deze verwachting hangt samen met de aanwezigheid van restveen.

In ARCHIS staan 2 archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de omgeving van het plangebied (figuur 1). Het betreft een geslepen stenen bijl uit het Neolithicum (ARCHIS-waarnemingsnummer 45551) en een bronzen hielbijl uit de Midden Bronstijd (ARCHIS-waarnemingsnummer 16900). De stenen bijl is aangetroffen ten noorden van de plangebieden in de Ringvaart. Het is dus niet precies bekend waar deze oorspronkelijk vandaan komt. Hetzelfde geldt in mindere mate voor de hielbijl. Deze is aangetroffen in slootbagger. Uit de historische kern zelf zijn geen vondsten bekend.

Archeologische verwachting

De historische kern van Leimuiden is waarschijnlijk in de 11e eeuw, maar mogelijk ook al aan het eind van de 10e eeuw ontstaan. De plangebieden bevinden zich waarschijnlijk in het oudste gedeelte van de nederzetting. Voor de 3 plangebieden geldt derhalve een hoge archeologische verwachting voor archeologische resten van bebouwing met erven met een datering vanaf de 11e eeuw en mogelijk ook

vanaf het eind van de 10e eeuw. Deze archeologische resten worden verwacht op het restveen. Resten van bebouwing met een datering in de Nieuwe tijd kunnen met name vóór op de percelen voorkomen. Resten van erven bevinden zich waarschijnlijk hier achter. Of de archeologische resten van bebouwing uit de Middeleeuwen zich ook concentreren langs de wegen (huidige Dr. Stapenséastraat en Dorpsstraat), is niet bekend.

Ophogingen en verstoringen

Uit boringen gezet tijdens milieukundige onderzoeken blijkt dat grote delen van de plangebieden zijn opgehoogd met zand dat is aangebracht op het restveen. Er is echter geen algemene conclusie te trekken over de dikte van het zandpakket. De dikte van dit zandpakket varieert te sterk per boring. Een groot deel van het plangebied is voorzien van recente bebouwing die nog niet staat weergegeven op de kadastrale minuut uit de 19e eeuw. Deze recente bebouwing kan eventueel aanwezige archeologische resten (gedeeltelijk) hebben verstoord. De omvang en diepte van de verstoringen is niet bekend (figuur 3). Uit de kadastrale minuut blijkt tevens dat zich in de plangebieden sloten bevonden. Ter plaatse van deze voormalige sloten zullen de archeologische resten zijn verstoord. De ligging van deze sloten is bij benadering ingetekend op figuur 3.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van Zuid-Holland (<http://www.chs2.pzh.nl>) geldt voor de plangebieden een zeer grote kans op archeologische sporen (stads- of dorpskern) met een datering vanaf de Late Middeleeuwen vanwege de ligging in de historische kern van Leimuiden. De plangebieden bevinden zich waarschijnlijk in het oudste gedeelte van de kern.

Voor de 3 plangebieden geldt derhalve een hoge archeologische verwachting voor resten van bebouwing met erven met een datering vanaf de 11e eeuw en mogelijk ook vanaf het eind van de 10e eeuw op het restveen. Resten van bebouwing uit de Nieuwe tijd kunnen met name vóór op de percelen voorkomen. De resten van de bijbehorende erven bevinden zich waarschijnlijk hier achter. Of de archeologisch resten van bebouwing uit de Middeleeuwen zich ook concentreren langs de wegen (huidige Dr. Stapenséastraat en Dorpsstraat), is niet bekend.

Grote delen van de plangebieden zijn opgehoogd met zand dat is aangebracht op het restveen. Er is geen algemene conclusie te trekken over de dikte van dit pakket. Een groot deel van de plangebieden is voorzien van recente bebouwing. Deze bebouwing kan eventueel aanwezige archeologische resten (gedeeltelijk) hebben verstoord. De omvang van de verstoringen is niet bekend. In de plangebieden lagen sloten. Ter plaatse van deze voormalige sloten zullen de archeologische resten zijn verstoord.

Ten tijde van het bureauonderzoek waren de plannen voor het Komplan nog niet bekend. Het is dus nog niet mogelijk om aan te geven waar in de plangebieden als gevolg van de nieuwbouw archeologische resten zullen worden verstoord. De uiteindelijke omvang van de verstoring van de archeologische waarden in het plangebied is afhankelijk van de volgende factoren:

- de aard, ligging omvang en diepte van de archeologische resten ter plaatse van de bodemingrepen;
- de ligging, omvang en diepte van de bodemingrepen;
- de dikte van de eventuele ophogingslaag ter plaatse van de bodemingrepen;
- de reeds aanwezige bodemverstoring als gevolg van de huidige bebouwing.

4.2 Aanbevelingen

Met uitzondering van de huidige en voormalige sloten wordt voor de plangebieden A, B en C bij bodemingrepen vervolgonderzoek aanbevolen. Geadviseerd wordt om een vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek. Voor het opsporen van archeologische resten van funderingen en het opsporen van

huisplaatsen op het veen is een booronderzoek geen geschikte methode. Een proefsleuvenonderzoek dient conform de KNA versie 3.1 plaats te vinden op basis van een programma van eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog. Geadviseerd wordt om pas als er concrete plannen zijn, waarbij de dieptes van de ingrepen bekend zijn, vast te stellen in een PvE op welke wijze het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd zal worden. Het onderzoek kan dan beperkt blijven tot de gedeelten van de plangebieden waar bodemingrepen plaats gaan vinden.

Ter plaatse van de beoogde bodemingrepen kan voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek een aantal boringen gezet worden. Dit booronderzoek heeft tot doel vast te stellen hoe dik het ophogingspakket is. In de delen van de plangebieden waar het ophogingspakket dikker is dan de diepte van de beoogde bodemingrepen, hoeft geen proefsleuvenonderzoek plaats te vinden. Alleen indien de bodemingrepen dieper reiken dan de ophoging, is een proefsleuvenonderzoek nodig. Tevens wordt aanbevolen om voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek ter plaatse van de beoogde ingrepen vast te stellen tot op welke diepte is ontgraven ten behoeve van de huidige bebouwing. Dit kan aan de hand van oude bouwtekeningen. Indien ondanks het ophogingspakket tot in het veen is ontgraven dan zullen de archeologische resten zijn verstoord en is geen proefsleuvenonderzoek meer nodig voor dit gedeelte van het terrein.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek kunt u contact opnemen met de provinciaal archeoloog van Zuid-Holland (drs. R.H.P. Proos).

Literatuur

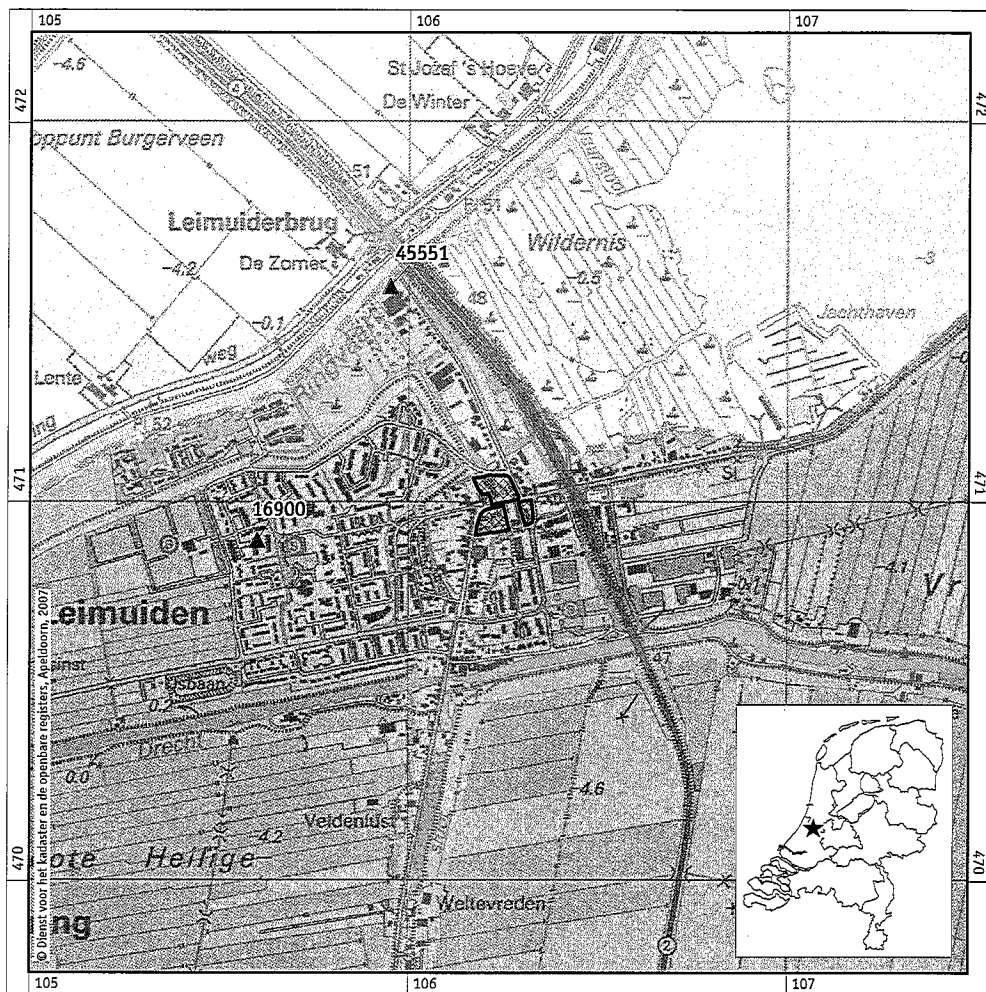
- Henderikx, P.A., 1987. *De beneden-delta van Rijn en Maas: Landschap en bewoning van de Romeinse tijd tot ca. 1000*. Verloren, Hilversum.
- Linden, H. van der, 1955. *De Cope: bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte*. Gorkum & Comp., Assen.
- Prins, L & M.H.J. Koenders (red.), 1997. *Cultuurhistorische hoofdstructuur Zuid-Holland: Rijnstreek: een overzicht met beschrijving van, en een toekomstperspectief voor cultuurhistorische waarden in de gemeenten Ter Aar, Alkemade, Alphen aan den Rijn, Jacobswoude, Nieuwkoop, Liemeer en Rijnwoude*. Provincie Zuid-Holland/RDMZ, Den Haag/Zeist.
- Stiboka/RGD, 1975. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 31 Utrecht*. Stichting Bodemkartering/Rijksgelogische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Zandvliet, K. (red.), 1989. *Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied: door Floris Balthasar en zijn zoon Balthasar Florisz. van Berckenrode in 1614 getekend*. Canaletto, Alphen aan den Rijn.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren en tabellen

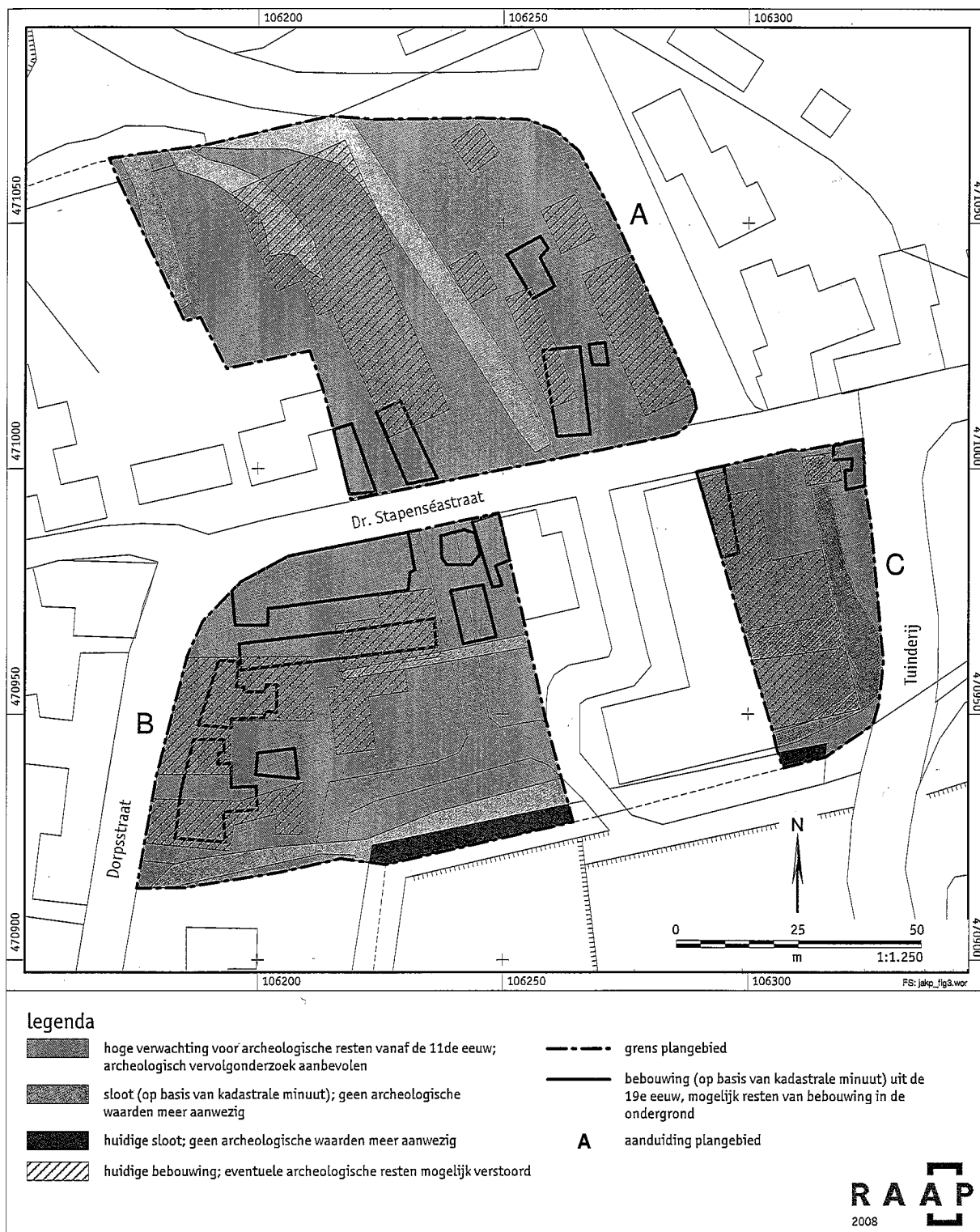
- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) op de CHS van Zuid-Holland; Inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Ligging plangebied (onderbroken lijn) geprojecteerd op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw.
- Figuur 3.** Resultaten bureauonderzoek en advies.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) op de CHS van Zuid-Holland; Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Ligging plangebied (onderbroken lijn) geprojecteerd op de kadastrale minuut uit het begin van de 19e eeuw.

Figuur 3. Resultaten bureauonderzoek en advies

